

2023, 12 (2), 680-705 | Araştırma Makalesi

Çocukların Dernek Kurması ve Barışçıl Bir Şekilde Toplanması Üzerine Öğretmenlerin ve Ebeveynlerin Görüşlerinin İncelenmesi

Mehmet AYHAN¹

Esmâ TÜRKYILMAZ²

Sevde MICİK³

Öz

Çocuk toplum içine ne kadar katılmış, çocuğun görüşü ne ölçüde alınmış ve çocuk toplum ile ne düzeyde kaynaştırılmış ise var olan haklarını da bu ölçüler ile orantılı bir şekilde kullanabilir. Yetişkinler çocuk haklarını iyi bir biçimde öğrenmeden, çocuklara bu haklarını kullanabilecekleri ortamları sunmadan, çocuk hakları bir belgeden öteye gidemeyecektir. Bu araştırma, çocukların katılım hakkı kapsamında çocukların dernek kurma hakkı ve barışçıl bir şekilde toplanma hakkı üzerine öğretmenlerin ve ebeveynlerin görüşlerini incelemek ve bu doğrultuda katılımcıların verdikleri cevapları demografik değişkenlere göre temalara ayırıp, analiz etmek amacıyla yapılmıştır. Çalışma konuyla doğrudan ilgili bireylerle görüşmeler yaparak ayrıntılı bilgilere ulaşabilmek adına nitel araştırma yöntemlerinden biri olan fenomenoloji (olgubilim) deseni ile tasarlanmıştır. Çalışmaya katılan öğretmenler Şırnak ilinin Silopi ilçesinin merkezine bağlı Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde 2021-2022 yılı bahar döneminde görev yapan 17 kişiden oluşmaktadır. Çalışmadaki öğretmenlerin belirlenmesinde seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden amaçlı örnekleme yönteminin bir çeşidi olan maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışmaya katılan ebeveynler Şırnak ilinin Silopi ilçesinin merkezine bağlı Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde 2021-2022 yılı bahar döneminde çocuğu okula giden bireylerden oluşmaktadır. Ebeveynler belirlenirken amaçlı örnekleme yönteminin bir çeşidi olan uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Toplanan veriler içerik analizine uygun olarak kodlanmış ve temalara ayrılarak analiz edilmiştir. Yapılan çalışmada nitel araştırmalara uygun olarak geçerlik ve güvenirlik durumları sınanmış ve raporlaştırılmıştır. Çalışmanın bulgularına bakıldığında, genel olarak ebeveynlerin ve öğretmenlerin, ortak temalara vurgu yaptıkları görülmüştür. Bu bulgular neticesinde öğretmenlerin ve ebeveynlerin, çocukların katılım hakkı üzerine yeterli düzeyde bilgiye sahip olduğu fakat çocukların dernek kurma ve barışçıl bir şekilde toplanma hakları üzerine yeterli bir bilgiye sahip olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonunda ebeveynlerin ve öğretmenlerin çocuk hakları konusunda bilinçlendirilmeleri gerektiği yönünde (hizmet içi eğitim, seminer) bulunmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk hakları, Katılım hakkı, Dernek kurma hakkı, Öğretmen, Ebeveyn, Eğitim

Ayhan, M. , Türkyılmaz, E. & Mıcık, S. (2023). Çocukların Dernek Kurması ve Barışçıl Bir Şekilde Toplanması Üzerine Öğretmenlerin ve Ebeveynlerin Görüşlerinin İncelenmesi . İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi , 12 (2) , 680-705 . <https://doi.org/10.15869/itobiad.1168244>

Geliş Tarihi	30.08.2022
Kabul Tarihi	01.06.2023
Yayın Tarihi	11.06.2023
*Bu CC BY-NC lisansı altında açık erişimli bir makaledir.	

¹ Öğr.Gör., Şırnak Üniv. Silopi MYO/Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü
mehmetayhan@sirnak.edu.tr , ORCID: 0000-0002-0835-1820

² Öğr. Gör., Şırnak Üniversitesi/Silopi MYO/Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü
esmaturkyilmaz@sirnak.edu.tr , ORCID: 0000-0001-6189-320X

³ Öğr. Gör., Şırnak Üniversitesi/Silopi MYO/Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü
sevdemick@sirnak.edu.tr , ORCID: 0000-0001-5123-9343

2023, 12 (2), 680-705 | Research Article

Examining the Views of Teachers and Parents on Children's Association Formation and Peaceful Gathering

Mehmet AYHAN¹

Esmâ TÜRKYILMAZ²

Sevde MİCİK³

Abstract

The extent to which the child is involved in the society, the extent to which the child's opinion is taken into consideration and the extent to which the child is integrated into the society, the child can use his/her existing rights in proportion to these measures. Without adults learning children's rights in a good way and providing children with environments where they can use these rights, children's rights will not go beyond a document. This study was conducted to examine the views of teachers and parents on children's right to form associations and the right to peaceful assembly within the scope of children's right to participation, and to analyse the answers given by the participants in this direction by dividing them into themes according to demographic variables. The study was designed with phenomenology design, which is one of the qualitative research methods, in order to reach detailed information by interviewing individuals directly related to the subject. The teachers participating in the study consisted of 17 people working in the spring semester of 2021-2022 within the Ministry of National Education in the centre of Silopi district of Şırnak province. Maximum variation sampling method, which is a type of purposive sampling method, was used to determine the teachers in the study. The parents participating in the study consisted of individuals whose children attended school in the spring term of 2021-2022 within the Ministry of National Education in the centre of Silopi district of Şırnak province. While determining the parents, convenient sampling method, which is a type of purposeful sampling method, was used. The collected data were coded in accordance with content analysis and analysed by dividing them into themes. In the study, validity and reliability were tested and reported in accordance with qualitative research. When the findings of the study were analysed, it was seen that parents and teachers generally emphasised common themes. As a result of these findings, it was concluded that teachers and parents have sufficient knowledge about children's right to participation, but they do not have sufficient knowledge about children's right to association and peaceful assembly. At the end of the research, it was concluded that parents and teachers should be made aware of children's rights (in-service training, seminars).

Keywords: Children's rights, Right of participation, Right to establish association, Teacher, Parent, Education

Ayhan, M. , Türkyılmaz, E. & Mıcık, S. (2023). Examining the Views of Teachers and Parents on Children's Association Formation and Peaceful Gathering . Journal of the Human and Social Science Researches Dergisi , 12 (2) , 680-705 . <https://doi.org/10.15869/itobiad.1168244>

Date of Submission	30.08.2022
Date of Acceptance	01.06.2023
Date of Publication	11.06.2023
*This is an open access article under the CC BY-NC license.	

¹ Lecturer, Şırnak University Şırnak University Silopi Vocational School Department of Child Care and Youth Services, Türkiye , mehmetayhan@sirnak.edu.tr , ORCID: 0000-0002-0835-1820

² Lecturer, Şırnak University Şırnak University Silopi Vocational School Department of Child Care and Youth Services, Türkiye , esmaturkyilmaz@sirnak.edu.tr , ORCID: 0000-0001-6189-320X

³ Lecturer, Şırnak University Şırnak University Silopi Vocational School Department of Child Care and Youth Services, Türkiye , sevdemicik@sirnak.edu.tr , ORCID: 0000-0001-5123-9343

Giriş

Çocukluk tarihi süreç içerisinde sürekli olarak bir değişime uğramış, bazen inişli bazen çıkışlı bir gelişim göstererek ilerlemeye çalışan bir olgu olmuştur (Aries, 1962; Heywood, 2003; Stearns, 2018). Çocuk kavramının varlığını, çocukluk olgusunun varlığı ile ilişkilendirmenin yanında, çocukluk olgusunun varlığını ise çocuk haklarının varlığı ile ilişkilendirmek gerekir. Aries (1962) ve Postman (1995), çocukluğun varlığını çocuklar ile yetişkinler arasında bir farklılığın oluşmasıyla açıklamaya çalışmışlardır. Özellikle çocukların yetişkinlerden farklı giydirilmesi, farklı ortamlarda bulunulması durumunun çocukları yetişkinlerden ayırttığı savını ortaya atmışlardır. Fakat çocuklara tanınan her ayrıcalığın bir hak niteliği taşımadığı da ayrı bir gerçektir. Bir durumun çocuklar açısından hak ehliyeti taşıyabilmesi yani hukuksal manada varolabilmesi, çocuğun sağ ve tam doğumunun gerçekleşmesinin yanı sıra verilen hakkın çocukları yaşatması, geliştirmesi ve koruyucu nitelikte olmasıyla da ilişkilidir. Çünkü tarih boyunca ilkel kabilelerde bile çocuklara bazı ayrıcalıklar tanınmıştır. Fakat çocuklar üzerinde yaşatma, geliştirme ya da koruma gibi unsurlardan biri hep eksik olmuş ve sözde oluşmuş ayrıcalıklar bir hak niteliği taşımamıştır (Stearns, 2018). Çocuklara tanınan ayrıcalıkların yasal zeminde bir hak olarak var olmasının miladı 1924 “Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi” ile başlamıştır. Ardından 1959 yılında imzalanan “Çocuk Hakları Bildirgesi” ve 1989 da imzalanan “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme” temel anlamda çocuk haklarına son şeklini vermiştir (Woodhead, 2010). Bu üç metinden yola çıkarak çocuk haklarının geniş bir tanımını yapmak yerinde olacaktır. Çocuk hakları; 0-18 yaş arasında bulunan dünyanın neresinde olursa olsun tüm çocukları fiziksel, bilişsel ve sosyo-kültürel alanda yaşatmayı, geliştirmeyi ve korumayı amaçlayan; maddi ve manevi anlamda onlara eşit ve güvenilir bir ortam sunmayı amaçlayan haklardır (UN, Convention on the Rights of the Child, 1989; UN, Declaration of the Rights of the Child, 1959). Bu tanımın yanında 1989 yılında imzalanan toplamda 54 maddeden oluşan ve hala geçerliliğini koruyan çocuk hakları sözleşmesindeki hakların bazı temel ilkeler üzerine inşa edildiğini görmekteyiz. Bu ilkeler; ayrımcılık yasağı, çocuğun yaşama ve gelişmesi, çocuğun yüksek yararı ve çocuğun görüşlerini ifade edebileceğini gösteren katılım hakkıdır (Akyüz, 2018; Meray, 2018). Bu ilkeler, sözleşmedeki maddelerin çekirdeğini oluşturmuş ve diğer tüm maddelerin içerisinde sirayet etmiştir. Çocuğun katılımı çocuklara yönelik hakların varlığını ve fiiliyatını gösteren, toplumsal ve evrensel manada çocuğa değer verilip verilmediğini belirleyen temel haklardan biridir (Erbay, 2013).

Çocuk hakları sözleşmesine göre katılım hakkı, çocuğu ilgilendiren herhangi bir konu hakkında çocuğun sözel veya sözel olmayan bir şekilde görüşlerini ifade etmesi ve ayrıca bu görüşlerin çocuğu doğrudan ilgilendirecek bir konu ile ilişkili ise çocuğun üstün yararı gözetilerek dikkate alınmasıdır (Akyüz, 2018; UNİCEF UK, 2021). Çocuk toplum içine ne kadar katılmış, çocuğun görüşü ne ölçüde alınmış ve çocuk toplum ile ne düzeyde kaynaştırılmış ise var olan haklarını da bu ölçülere orantılı bir şekilde kullanabilir (Akyüz, 2018; Canbulut, 2015). Katılım hakkını diğer haklardan ayıran önemli bir diğer özelliği ise ilk kez 1989 çocuk hakları sözleşmesinde ele alınmış olmasıdır. Bu tarihin günümüzden çokta uzak olmaması bu durumun günümüzde bile hala sıcaklığını koruduğunu, tartışıldığını gösterir olmasının bir kanıtıdır (Erbay, 2018). Bu tartışmalardan biri çocuğun katılım hakkından tam olarak kastedilenin ne olduğudur. Akyüz (2018) katılım hakkını; çocukların görüşlerini özgür bir şekilde

ortaya koyma olarak tanımlarken, Correia vd. (2019) çocuğu etkileyen her konuda çocuğun fikirlerinin alınması olarak tanımlamışlardır. Katılım hakkı çerçevesinden baktığımızda çocuğun yüksek yararını neye göre belirleneceğinin net bir cevabının olmayışı da ayrı bir tartışma konusunu oluşturmuştur (Erbay, 2019; Matthews, 2000). Aynı zamanda çocuğun katılım hakkını demokrasi ile de ilişkilendirmek gerekir. Demokrasinin gelişmesiyle katılım hakkının uygulama düzeyi birbirleriyle paralellik gösterir (İnal, 2018). 1989 Çocuk Hakları Sözleşmesini incelediğimizde katılım hakkının çocuğun yüksek yararı çerçevesinde aile ve toplum işbirliği içerisinde ele alınıp uygulamaya dönüştürülmesini önermektedir. Sözleşme metninin 12. Maddesi sözleşmenin çekirdeğini oluşturur. Yetişkin ve çocuk ayrımı yapılmaksızın bu hakkın etkin kullanımı demokrasinin yapısını güçlendirecektir. Yine bu maddeye göre çocuklar yaşının ve olgunluğunun düzeyinde kendilerini ilgilendiren herhangi bir konuda dinlenmeli, yazılı, sözlü, jest ve mimiklere dayalı, resim veya herhangi başka bir araç ile fikirlerini özgür bir şekilde ifade edebilmelidirler. Bireyin toplum içerisinde kendisini var edebilmesinin, kendini kabul ettirebilmesinin yolu, kendisi gibi düşünen bireylerle bir araya gelip seslerini daha gür çıkarmalarını sağlayacak gruplar içerisinde bulunmalarından geçmektedir. Bu amaçla anayasamız, Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi, bireylerin dernekler kurarak bu olanağı gerçekleştirmelerine imkan tanımıştır (Sönmez, 2008). Bunun yanında Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesinin 15. maddesi, çocukların dernek kurma ve barışçıl bir biçimde toplanma hakkının var olduğu üzerinde durur. Bu hak çocukların katılım hakkı ile doğrudan ilişkilidir.

Bireylerin bir araya gelerek herhangi bir konuda seslerini duyurmaları, isteklerini bildirmeleri ya da toplumsal bir yardımlaşma adına bazı adımların atılması noktasında derneklerin aktif varlığı etkin rol oynamaktadır. Dernek kurma hakkı düşünce özgürlüğünün ve katılım hakkının bir bağdaştırıcısı ve tamamlayıcısıdır. Ayrıca derneklerin kurulması ve varlığını sürdürmesi sürekli oluşacak bir denetleme mekanizmasını tetikleyeceğinden, hükümetler üzerinde kalıcı ve etkili bir baskı unsuru oluşturabilir. Derneklerin bu denetleyici mekanizmasının varlığı tarih boyunca hükümetlere keyfi veya haksız muamele yapmalarına hususunda bir baskı unsuru oluşturmuş ve bu baskı unsuru, derneklerin 19. ve 20. Yüzyıllara kadar hükümetler tarafından çok da desteklenmemesine ve kitleler tarafından yaygınlaşmamasına sebebiyet vermiştir. Türkiye tarihine baktığımızda İkinci Meşrutiyete kadar dernek kurma hakkına yönelik hiçbir yasa görülmemektedir. Fakat daha sonra hazırlanan her anayasanın metnine dernek kurma hakkı kanun şeklinde yerleştirilmiştir (Akın, 1966). Günümüzde herkes, devletin varlığını ve bütünlüğünü bozmadan, toplumun örf ve adetlerini sarsmadan, toplumsal olarak faydalı olacağını düşündüğü bir konuda hiçbir yerden izin almaksızın dernek kurabilir ve istediği derneğe üye olabilir. Fakat bu durum çocuklar açısından bakıldığında sınırlı bir nitelik taşımaktadır. Çocuk derneklerinin kuruluşu ve üyeliği hakkındaki bilgiler Dernekler Kanununun 3. maddesinde açıkça belirtilmiştir (TBMM, Dernekler Kanunu, 2004):

On beş yaşını bitiren ayırt etme gücüne sahip küçükler; toplumsal, ruhsal, ahlaki, bedensel ve zihinsel yetenekleri ile spor, eğitim ve öğretim haklarını, sosyal ve kültürel varlıklarını, aile yapısını ve özel yaşantılarını korumak ve geliştirmek amacıyla yasal temsilcilerinin yazılı izni ile çocuk dernekleri kurabilir veya kurulmuş çocuk derneklerine üye olabilirler. On iki yaşını bitiren küçükler yasal temsilcilerinin izni ile çocuk derneklerine üye olabilirler ancak yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar. Çocuk derneklerine on sekiz yaşından büyükler kurucu

veya üye olamazlar.

Türkiye’de çocuk haklarına ve anayasaya uygun bir biçimde kurulan ve günümüzde hala aktif olarak faaliyet gösteren altı (6) çocuk derneğine ulaşılmıştır (Özkan-Kunduracı ve Tozduman-Yaralı, 2019). Bunlar:

İDEA Çocuk Derneği- İzmir

HEMPA Çocuk Derneği- Ankara

Acıpayam Çocuk Derneği- Denizli

Gül Çocukları Derneği- Isparta

İstanbul Liseleri Münazara Derneği

İzmir Liseleri Münazara Derneği

Bu dernekler kuruluş amacı yönünden daha çok sosyoekonomik durumu kötü olan çocuklar için projeler hazırlarken bazı dernekler ise münazara gibi sosyo-kültürel bir etkinliğin yaygınlaştırılması ve geliştirilmesini amaç edinmiştir. Bunun dışında Türkiye’de ilk çocuk derneği 2005 yılında İstanbul’da 15-17 yaş arası liseli çocuklar tarafından “Kutup Yıldızı” ismiyle kurulmuştur (Sezen, 2005). 2005 yılı sonrasında birçok çocuk derneği kurulmasına rağmen aktifliğini sürdürememiştir (Taşkın ve Karaman-Kepenekçi, 2009).

Dernek kurma ve istikrarlı bir biçimde yürütme işlemi, çocuklar açısından zorlayıcı olabilir. Bu zorlanmalara rağmen çocukların toplumsal olarak kendilerini ilgilendiren konular hakkında veya kendilerini sorumlu hissettiği durumlara yönelik seslerini duyurmaları ve kararlar almaları dernek kurma hakkının negatif statüde bir hak olduğunu gösterir. Ayrıca dernek kurma hakkı özgürlük ile doğrudan ilişkili bir hak olmasının yanında çocuğun yurttaşlık bilincinin geliştirebilmesi bakımından da önemlidir. Çocuğun yurttaşlık bilincinin oluşmasında tartışılan temel konulardan biri dernek kurma hakkıdır. Bu hak yasalarca çocuğun yaşı ile sınırlandırılmıştır (Erbay, 2019; Matthews, 2000). Çünkü 15 yaşını doldurmamış bir çocuk hiçbir şekilde çocuk derneği kuramamaktadır. Bunun yanında çocukların dernek kurma noktasında bir diğer sorun ise ebeveynlerin, toplumun ve öğretmenlerin çocuk hakları konusunda bilgide ve uygulamada senkronize olamamalarıdır (Ayhan, 2021; Koziklioğlu, 2018). Bu uyumsuzluğun sebebi bireylerin çocuk hakları konusunda üstünkörü bir bilgiye sahip olmaları ve konunun asıl temeline oluşturan durumlara odaklanamamalarından kaynaklanmaktadır (Arslan, 2019; Dinç, 2015; Washington, 2010). Örneğin; Ayhan (2021) çocuk haklarına yönelik yaptığı çalışmada, ebeveynlerin pratikte çocuk haklarını kullanırken bazı noktalarda bilgi eksikliği yaşadığını belirtmiştir. Çocukların haklarını etkili bir biçimde öğrenmelerinin yolu çocuklardan önce yetişkinlerin bu hakları etkili bir biçimde öğrenmelerinden geçmektedir. Yetişkinler çocuk haklarını iyi bir biçimde öğrenmeden, çocuklara bu haklarını kullanabilecekleri ortamları sunmadan, çocuk hakları bir belgeden öteye gidemeyecektir.

Çocukların katılım hakkı üzerine; katılım hakkının Türkiye açısından incelenmesi (Erbay, 2013); çocuk katılım hakkının ülkeler bazında karşılaştırılması (Şahin ve Polat, 2012), göçmen çocuklarının katılım haklarının incelenmesi (Topçuoğlu, 2019); ebeveynlerin katılım hakkına yönelik görüşleri (Akyol, 2020); öğretmen adaylarının

katılım hakkı üzerine farkındalıklarının incelenmesi (Yüksel ve Yazıcı, 2019); çocukların eğitim ortamlarına katılım hakları (Correia ve diğ., 2019); günlük yaşamda

çocukların katılım hakkına yönelik zorluklar (Bae, 2009) ve öğretmenlerin çocukların katılım hakkını geliştirebilmesi (Church ve Bateman, 2019) gibi bazı çalışmalar karşımıza çıkmaktadır. Çocukların katılım hakkına yönelik birçok çalışma mevcutken, doğrudan çocukların dernek kurma hakkına yönelik çok az çalışmaya rastlanmıştır. Örneğin; Taşkın ve Karaman-Kepenekçi (2009) çocukların dernek kurma hakkı üzerine yaptıkları çalışmada doküman analizi metoduyla konuyu alanyazında tartışmışlardır. Buna rağmen çocukların yaşamını doğrudan etkileyen öğretmenlerin ve ebeveynlerin dernek kurma ve barışçıl bir şekilde toplanma hakkında ne derecede bilgi sahibi olduklarıyla ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu doğrultuda yapılacak çalışma doğrudan çocuklarla ilişki içerisinde olan yetişkinlerin; çocukların katılım, dernek kurma ve barışçıl bir biçimde toplanma hakkı üzerine ne derecede bilgi sahibi olduğu derinlemesine incelenmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, çocukların katılım hakkı kapsamında çocukların dernek kurma hakkı ve barışçıl bir şekilde toplanma hakkı üzerine öğretmenlerin ve ebeveynlerin görüşlerini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Çocukların görüşlerini ifade edebilme hakkı üzerine öğretmenlerin ve ebeveynlerin görüşleri nelerdir?
2. Çocuğun katılım hakkı kavramından öğretmenler ve ebeveynler ne anlamaktadır bu konuda görüşleri nelerdir?
3. Çocukların barışçıl bir şekilde toplanması öğretmenler ve ebeveynler için ne anlam ifade etmektedir?
4. Çocuk derneklerinin kurulması ve bu derneklere üye olunması noktasında öğretmenlerin ve ebeveynlerin bilgi düzeyleri nasıldır?

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Bir araştırmanın deseni belirlenirken, kullanılacak desenin araştırmayı temsil edebilecek nitelikte olması ve neden tercih edildiğinin belirtilmesi gerekir (Creswell, 2017). Yürütülen mevcut çalışmanın amacı, öğretmenlerin ve ebeveynlerin çocukların barışçıl bir şekilde toplanma ve dernek kurma hakları üzerine görüşlerini incelemek olduğu için çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan fenomenoloji (olgu bilim) deseni kullanılmıştır. Fenomenolojik desen, farkında olduğumuz fakat derinlemesine incelemek istediğimiz bazı durumları doğrudan konunun öznesi ile etkileşime girilerek yürütülen çalışmalardır. Araştırmacılar, konuyla doğrudan ilişki içinde olan bireylerle görüşmeler yaparak ayrıntılı bilgilere ulaşabilirler (Büyüköztürk vd., 2018). Ayrıca fenomenolojik çalışmalarla bireylerin bilinç ve bilinçaltı düşüncelerine bakılarak geçmiş yaşam deneyimlerindeki duygusal olan ya da olmayan durumları ortaya çıkarmak mümkün olmaktadır (Smith vd., 2009: Akt. Seggie ve Bayyurt, 2017, s.71). Bu çalışmada açıklanmaya çalışılan fenomen öğretmen ve ebeveynlerin, çocukların barışçıl bir şekilde toplanma ve dernek kurma hakları üzerine görüşleridir.

Araştırmada, öğretmenler ve ebeveynler olmak üzere iki grup mevcuttur.

Çalışmaya katılan öğretmenler Şırnak ilinin Silopi ilçesinin merkezine bağlı Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde 2021-2022 yılı bahar döneminde görev yapan toplam 17 öğretmenlerden oluşmaktadır. Çalışmadaki öğretmenlerin belirlenmesinde seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden amaçlı örnekleme yönteminin bir çeşidi olan maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Maksimum çeşitlilik örnekleme, incelenen problem ile ilişkili evrende, mevcut durumu incelenen örneklemelerden kendi içerisinde farklılıklara sahip olan ve yapılacak çalışmaya farklı bakış açıları kazandırmayı amaçlayan örnekleme çeşididir (Büyükoztürk vd., 2018). Bu çalışmanın amacına uygun olarak okul öncesi, ilköğretim ve lise kademelerinde görev yapan öğretmenlere ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmaya katılan toplam 16 ebeveyn Şırnak ilinin Silopi ilçesinin merkezine bağlı Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde 2021-2022 yılı bahar döneminde çocuğu okula giden bireylerden oluşmaktadır. Ebeveynler belirlenirken amaçlı örnekleme yönteminin bir çeşidi olan uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Uygun örnekleme, çalışmanın amacına uygun olan evrende ulaşılması ekonomik olan bireylere ulaşılarak yapılan çalışmalardır. Araştırmada ebeveynlerin ve öğretmenlerin sayısının belirlenmesi bulguların doygunluğa ulaşmasıyla belirlenmiştir.

Tablo 1 Çalışmaya Katılan Öğretmenlere İlişkin Demografik Bilgiler

Katılımcılar	Cinsiyet	Eğitim Kademesi	Eğitim Durumu
Ö1	Kadın	Lise	Y. Lisans
Ö2	Kadın	Lise	Lisans
Ö3	Erkek	Lise	Lisans
Ö4	Erkek	İlkokul	Lisans
Ö5	Erkek	İlkokul	Lisans
Ö6	Kadın	Okul Öncesi	Lisans
Ö7	Kadın	Okul Öncesi	Lisans
Ö8	Kadın	Okul Öncesi	Lisans
Ö9	Kadın	İlkokul	Lisans
Ö10	Kadın	Lise	Lisans
Ö11	Kadın	Lise	Lisans
Ö12	Erkek	İlkokul	Lisans
Ö13	Kadın	Okul Öncesi	Lisans
Ö14	Kadın	Okul Öncesi	Lisans
Ö15	Kadın	Okul Öncesi	Lisans
Ö16	Erkek	İlkokul	Lisans
Ö17	Erkek	İlkokul	Lisans

Tablo 1 incelendiğinde çalışmaya katılan öğretmenlerin cinsiyetine bakıldığında;

%70,6'sı (12 Kişi) kadın, %29,4'ü (5 Kişi) erkek katılımcılardan oluşmaktadır. Çalışmaya katılan öğretmenlerin çalıştığı eğitim kademesine bakıldığında; %35,3'ü (6 Kişi) okul öncesi eğitim kademesinde, %35,3'ü (6 Kişi) ilköğretim eğitim kademesinde ve %29,4'ü (5 Kişi) lise kademesinde görev yapmaktadır. Çalışmaya katılan öğretmenlerin eğitim durumları incelendiğinde; %94,1'i (16 Kişi) lisans mezunu iken, %5,9'u (1 Kişi) yüksek lisans mezunudur.

Tablo 2. Çalışmaya Katılan Ebeveynlere İlişkin Demografik Bilgiler

Katılımcılar	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu
E1	Kadın	39	Lisans
E2	Kadın	22	İlköğretim
E3	Kadın	39	Lisans
E4	Erkek	31	Lise
E5	Erkek	32	Ön Lisans
E6	Erkek	36	Doktora
E7	Kadın	35	İlköğretim
E8	Kadın	29	İlköğretim
E9	Kadın	31	Lise
E10	Kadın	23	Lise
E11	Kadın	29	Lise
E12	Kadın	28	Lise
E13	Kadın	32	Lisans
E14	Kadın	31	Lisans
E15	Kadın	33	Lise
E16	Kadın	35	Lise

Tablo 2'de çalışmaya katılan ebeveynlerin cinsiyetlerine göre dağılımına bakıldığında; % 81.4'ünün (13 Kişi) kadın ve % 18.6'sının (3 Kişi) erkek olduğu görülmektedir. Çalışmaya katılan ebeveynlerin; % 12.5'i (2 Kişi) 20-24 yaş aralığında, % 18.5'i (3 Kişi) 25-29 yaş aralığında, % 37.5'i (6 Kişi) 30-34 yaş aralığında ve % 31.5'i (5 Kişi) 36-40 yaş aralığında bulunmaktadır. Ebeveynlerin eğitim durumları incelendiğinde; % 18.5'i (3 Kişi) ilköğretim, % 37.5'i (6 Kişi) lise, % 12.5'i (2 Kişi) ön lisans, % 31.5'i (5 Kişi) lisans ve üzeri eğitim mezunudur.

Veri Toplama Süreci

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak yapılandırılmamış görüşme formu kullanılmıştır. Fenomenolojik çalışmalarda derinlemesine bir bilgiye ulaşmak hedeflendiğinden dolayı veri toplama aracı olarak sıklıkla görüşme yöntemi kullanılır

(Creswell, 2017). Görüşme yönteminde katılımcılara sorulacak soruların belirlenmesi noktasında bazı gereklilikler vardır. Araştırmacılar literatürü iyi taradıktan sonra çalışmanın asıl amacına yanıt verebilecek 2 ana tema etrafında 10 soru hazırlamıştır. Bu soruların ölçme ve değerlendirme yöntemine uygun olabilmesi için hazırlanan sorular çocuk gelişimi ve ölçme, değerlendirme alanda uzman iki farklı kişiye gönderilmiştir. Uzmanlardan alınan dönüşler neticesinde araştırmanın amacına ulaşabilmek adına 2 ana tema etrafında 4 soru belirlenmiştir. Belirlenen soruların doğru bir çağrışım uyandırıp uyandırmadığını test etmek adına çalışma içinde bulunmayan 3 öğretim görevlisine bu sorular yöneltilip ne anlaşıldığı sorulmuştur. Soruların anlam ve çağrışım yönünden yeterli oldu görüldükten sonra görüşme formunun son hali oluşmuştur.

Veriler toplanmadan önce gerekli izinler (etik kurul raporu, okul yönetimi izni, katılımcı gönüllü onam formu) alınmıştır. Araştırmacılar ayrıca katılımcılara araştırmanın gizliliği ve güvenliği hususunda bilgi vermiş, katılımcıların bilgilerinin çalışma amacı dışında kullanılmayacağı ve korunacağı noktası da ayrıca vurgulanmıştır. Araştırmacılar okulda sessiz ve rahat bir alan (müdür odası, okul bahçesi, sınıf) belirlemiştir. Araştırmacılar ve katılımcılar birbirleriyle tanışmış ve araştırmacılar çalışmanın amacı ve önemli noktaları (ses kaydının alınması vb.) hakkında katılımcıları bilgilendirmiştir. Katılımcı onam formunu okuyup imzaladıktan sonra araştırmacı görüşme sorularını katılımcılara tek tek yönelmiştir. Veriler toplanırken cep telefonundan ses kaydı alınmıştır. Katılımcının soruyu anlamadığı noktalarda araştırmacı soruyu daha uygun ve anlaşılır bir biçimde sormaya çalışmıştır. Sorular ve sorulara verilen yanıtlar ortalama 5-10 dakika arasında sürmüştür. Görüşme soruları aşağıdaki gibidir:

1. Çocukların görüşlerini ifade edebilme hakkı üzerine ne düşünüyorsunuz?
2. “Çocuğun katılım hakkı vardır” ifadesiyle vurgulanmak istenen ne olabilir?
3. Çocukların barışçıl bir şekilde toplanması sizin için ne ifade ediyor?
4. Çocuk derneklerini kimler kurabilir, kimler üye olabilirler bu konudaki fikriniz nedir?

Katılımcılara yöneltilen 1. ve 2. Soru alan literatüründe ayrı konu (katılım hakkı) içerisinde yer alsa da birinci soru ile özellikle çocuklara, ailesi ve öğretmenleri tarafından söz verilip verilmediği, çocukların kendini ifade etmede özgür olup olmadıkları ayrıntılı olarak incelenmek istenmiştir. Bu sebepten dolayı 2 ayrı soru oluşturulmuştur.

Verilerin analizi

Veriler içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. İçerik analizi bir konunun bir paragrafın ya da bir cümlemin içerisinde geçen kelimelerin veya düşüncenin anlamına yoğunlaşarak kodlamaların ve temaların yardımıyla benzerlik veya farklılık yönünden içeriğin belirlenmesi sürecidir. İçerik analizinde temaları oluştururken değinilmesi gereken önemli konulardan biri açık veya gizli içerik kodlamalarıdır. Bu çalışma açık içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Açık içerik analizinde araştırmacı kelimelerin ve anlamın tamamen görünen kısmıyla ilgilenirken, gizli içerik analizinde ise anlamın yorumlanması söz konusudur (Seggie ve Bayyurt, 2017). Araştırmacılar ses

kaydına aldığı verileri dinleyerek Microsoft Office Word programı üzerinden deşifre etmişlerdir. Deşifre sonucunda toplam 33 sayfa konuşma verisine ulaşılmıştır. Her katılımcının verisini doğrulamak adına katılımcılarla ayrı ayrı iletişime geçilmiş ve veriler teyit edilmiştir. Araştırmayı yürüten üç araştırmacı verileri inceleyip kodlayarak temalar oluşturmuşlardır. Daha sonra üç araştırmacı bir araya gelerek temalar adına ortak bir karar vermişlerdir. Bunun yanında çalışmaya katılmayan başka bir uzmandan görüşmeleri analiz etmesi istenmiştir. Bunun neticesinde %98.1 oranında bir görüş birliği sağlandığı saptanmıştır. Araştırmacılar, araştırmanın amacına ve alt amaçlarına uygun olarak temaları bazı demografik bilgilere göre tablolaştırılmıştır.

Nitel araştırmalar, nicel araştırmalardaki gibi geçerlik ve güvenilirlik kavramları yerine inandırıcılık kavramı kullanılmaktadır (Krefting, 1991: akt. Başkale, 2016, s. 24). Nitel bir araştırmayı inandırıcı kılmamanın bazı yolları bulunmaktadır (Creswell, 2017):

Katılımcı teyidi: Görüşmelerin yazıya aktarıldıktan sonra yazılanların katılımcıların sözleri olduğunu belirlemek için katılımcılara verdikleri cevapların gösterilmesi ve onaylarının alınması durumudur.

Yapılan çalışmada ses kayıtları deşifre edildikten sonra katılımcılarla bire bir iletişime geçilip yazıya aktarılan kayıtlar bire bir teyit edilmiş ve katılımcılardan onay alınmıştır.

Uzman incelemesi: araştırmacılar görüşme sorularını belirlemede ve verilerin analizini yapmada uzman görüşüne başvurmuşlardır. Görüşme soruları için araştırmacılar, literatürü iyi taradıktan sonra çalışmanın asıl amacına yanıt verebilecek 2 ana tema etrafında 10 soru hazırlamıştır. Bu soruların ölçme ve değerlendirme yöntemine uygun olabilmesi için hazırlanan sorular çocuk gelişimi ve ölçme, değerlendirme alanda uzman iki farklı kişiye gönderilmiştir. Uzmanlardan alınan dönüşler neticesinde araştırmanın amacına ulaşabilmek adına 2 ana tema etrafında 4 soru belirlenmiştir. Belirlenen soruların doğru bir çağrışım uyandırıp uyandırmadığını test etmek adına çalışma içinde bulunmayan 3 öğretim görevlisine bu sorular yöneltilip ne anlaşıldığı sorulmuştur. Soruların anlam ve çağrışım yönünden yeterli oldu görüldükten sonra görüşme formunun son hali oluşmuştur. Verilerin analiz kısmında veriler önce tüm araştırmacılar tarafından ayrı ayrı analiz edilmiş ve sonrasında ortak kodlamalar yapılmıştır. Çalışmanın verileri araştırmacılar dışında alanında uzman bir öğretim üyesine kodlaması için gönderilmiştir. Araştırmacılar ve uzman arasındaki görüş birliğini belirlemek adına Miles-Huberman tarafından geliştirilen formül kullanılmıştır. Bu formül çerçevesinde öğretmenler ve ebeveynlere yönelik ortaya çıkan toplam kod sayılarının uyumluluğu hesaplanmıştır. Bunun sonucunda 98.1 gibi yüksek bir oranda görüş birliği sağlandığı sonucuna ulaşılmıştır.

$$R = C \div (C +) \times 100$$

$$\text{Görüş birliği} / (\text{görüş birliği} + \text{görüş ayrılığı}) \times 100 = \text{güvenirlilik}$$

$$260 / (260 + 5) \times 100 = 98.1$$

Ayrıca araştırmada güvenilirlik çeşitlerinden biri olan araştırmacı üçgenlemesi tüm verilerin (Öğretmen ve ebeveyn) analizinde kullanılmıştır. Buna göre üç araştırmacı içerikleri ayrı ayrı kodladıktan sonra bir araya getirip kodlamalar adına ortak bir sonuca ulaşmışlardır.

Araştırmacılar çalışmaya başlamadan önce Şırnak Üniversitesi Etik Kurulu Başkanlığına Etik Kurul Raporu almak için başvurmuş ve bu başvuru 2022/86 sayı ile 26.05.2022 tarihinde onaylanmıştır. Bunun yanında araştırmacılar katılımcılara aydınlatılmış onam formunu okuyup imzalatmıştır. Bu süreç içerisinde hiçbir katılımcıdan kişisel bir bilgi alınmamıştır. Araştırmacılar kurumlarda görüşme yapacakları zaman görüşmeden önce kurum müdür ile görüşmüş, gerekli bilgileri vermiş ve bu konuda sözlü izin almışlardır. Bulgular kısmında katılımcılar Ö (öğretmen) ve E (ebeveyn) harfleri ile kodlanmıştır.

Bulgular

Yapılan araştırmanın amacına uygun olarak öğretmenlerin ve ebeveynlerin görüşme sorularına verdikleri yanıtlar içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiş ve ortaya çıkan temalar kodlarıyla birlikte genel olarak tablolaştırılmıştır. Tablolarda yer alan temaların kaç defa vurgulandığını belirtmek için frekans değerleri (f) ve yüzdelik dilimleri (%) ayrıca yazılmıştır. Böylece çalışmanın amacına hizmet etmesinin yanı sıra başka araştırmacılar tarafından yapılmış çalışmalarda da karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Tablo 3. Görüşleri İfade Edebilme Teması Üzerine Öğretmenlerden Alınan Kodlar (1.soru)

Kodlar	f(Frekans)	% Yüzde	Katılımcılar (Ö)
Görüşlerini ifade edebilmeli	14	37.8	Ö(1,2,3,4,5,8,9,10,11,12,14,15,16,17)
Eğitim ortamında desteklenmeli	6	16.3	Ö(4,5,7,8,13,14)
Özgüveni desteklenmeli	4	10.8	Ö(9,13,16,17)
Fikirlerine değer verilmeli	3	8.1	Ö(1,3,15)
Demokratik ortamlar oluşturulmalı	3	8.1	Ö(12,16,17)
Özel olduğu hissettirilmeli	2	5.4	Ö(1,2)
Aile ortamında desteklenmeli	2	5.4	Ö(12,17)
Etkin bir şekilde dinlenilmeli	1	2.7	Ö5
Toplum tarafından baskılanmaktadır	1	2.7	Ö10
E-iletişim alanında desteklenmeli	1	2.7	Ö11
Toplam	37	100	

Tablo 3'te öğretmenlerin (17 Kişi) "Çocukların görüşlerini ifade edebilme hakkı, üzerine ne düşünüyorsunuz?" sorusuna verilen yanıtlar doğrultusunda; görüşlerini ifade edebilmeli % 37.8 (14 kişi Ö(1,2,3,4,5,8,9,10,11,12,14,15,16,17)), eğitim ortamında desteklenmeli % 16.3 (6 kişi Ö(4,5,7,8,13,14)), özgüveni desteklenmeli % 8.1 (4 kişi Ö(9,13,16,17)), Fikirlerine değer verilmeli % 8.1 (3 kişi Ö(1,3,15)), demokratik ortamlar oluşturulmalı % 8.1 (3 kişi Ö(12,16,17)), özel olduğu hissettirilmeli % 5.4 (2 kişi Ö(1,2)), aile ortamında desteklenmeli % 5.4 (2 kişi Ö(12,17)), etkin bir şekilde dinlenilmeli %2.7 (1 kişi, Ö5), toplum tarafından baskılanmaktadır %2.7 (1 kişi, Ö10) ve e-iletişim alanında

desteklenmeli %2.7 (1 kişi, Ö11) kodları, görüşlerini ifade edebilme temasına bağlı olarak oluşmuştur.

Ö1: “Çocuk ilk doğduğu andan itibaren özel bir bireydir. Bu bireye de her konuda hak verilmelidir. Kendini ifade edebilme noktasında ve oyun oynarken onun görüşü alınmalıdır. Veya herhangi bir şey yapılacaksa yine onun görüşü alınmalıdır. Hani illa onun görüşü söyleyeceği şey yapılacak değil de ne düşündüğü neye önem verdiği onun görüşü alındığı zaman ortaya çıkıyor. Bu nedenle de her konuda da görüşünün alınması ve değerli olduğunun hissedilmesi gerekir.” (Görüşlerini ifade edebilme)

Ö8: “Çocukların kesinlikle kendi görüşlerini ifade edebilmesi gerektiğini düşünüyorum ya bunun için öğretmenlerinin desteklemesi gerektiğini düşünüyorum önemli bir konu olduğunu düşünüyorum.” (Eğitim ortamında desteklenmeli)

Ö3: “Her Çocuk bir bireydir aslında birey olduğu için onların yaşına bakmaksızın fikirlerine değer vermek gerekiyor Önce onları dinleyip sonra kendi düşüncelerinizi onunla normal Yetişkin bir insan gibi paylaşmak gerekiyor bir baba olarak da bunu dikkate alıyorum.” (Fikirlerine değer verilmeli)

Tablo 4. Katılım Hakkı Teması Üzerine Öğretmenlerden Alınan Kodlar (2. soru)

Kodlar	f(Frekans)	% Yüzde	Katılımcılar (Ö)
Fikirleri alınması	15	41.8	Ö(1,2,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17)
Oyuna katılım hakkı	4	11.1	Ö(1,6,13,15)
Kendi tercihlerini	4	11.1	Ö(10,12,15,17)
Her şeye katılabilmesi	4	11.1	Ö(1,7,14,15)
Çocuğun üstün yararının	2	5.5	Ö(12,16)
Yaşama hakkı	2	5.5	Ö(4,13)
Eğitim hakkı	2	5.5	Ö(6,15)
Kendini değerli hissetmesi	1	2.8	Ö16
Görüşlerine saygı	1	2.8	Ö3
Toplum baskısı altındadır	1	2.8	Ö10
Toplam	36	100	

Tablo 4'te öğretmenlerin (Kişi 17) “Çocuğun katılım hakkı vardır” ifadesiyle vurgulanmak istenen ne olabilir?” sorusuna verilen yanıtlar doğrultusunda; fikirlerinin alınması % 41.8 (15 kişi Ö(1,2,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17)), oyuna katılım hakkı % 11.1 (4 kişi Ö(1,6,13,15)), kendi tercihlerini yapabilmesi % 11.1 (4 kişi Ö(10,12,15,17)), her şeye katılabilmesi % 11.1 (4 kişi Ö(1,7,14,15)), çocuğun üstün yararının sağlanması %5.5 (2 kişi Ö(12,16)), yaşama hakkı %5.5 (2 kişi Ö(4,13)), eğitim hakkı %5.5 (2 kişi Ö(6,15)), kendini değerli hissetmesi % 2.8 (1 kişi, Ö16), görüşlerine saygı duyulması % 2.8 (1 kişi, Ö3) ve toplum baskısı altındadır % 2.8 (1 kişi, Ö10) kodları (Kişi 36) oluşmuştur.

Tablo 4'te öğretmenlerin (Kişi 17) "Çocuğun katılım hakkı vardır" ifadesiyle vurgulanmak istenen ne olabilir?" sorusuna verilen yanıtlar doğrultusunda; fikirlerinin alınması % 41.8 (15 kişi Ö(1,2,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17)), oyuna katılım hakkı % 11.1 (4 kişi Ö(1,6,13,15)), kendi tercihlerini yapabilmesi % 11.1 (4 kişi Ö(10,12,15,17)), her şeye katılabilmesi % 11.1 (4 kişi Ö(1,7,14,15)), çocuğun üstün yararının sağlanması %5.5 (2 kişi Ö(12,16)), yaşama hakkı %5.5 (2 kişi Ö(4,13)), eğitim hakkı %5.5 (2 kişi Ö(6,15)), kendini değerli hissetmesi % 2.8 (1 kişi, Ö16), görüşlerine saygı duyulması % 2.8 (1 kişi, Ö3) ve toplum baskısı altındadır % 2.8 (1 kişi, Ö10) kodları (Kişi 36) oluşmuştur.

Ö2: "Çocuğun katılım hakkı vardır derken mesela lisede çalışıyorum. Bizimkiler de Liseli çocuklar Aslında biraz geç ama yine de sınıf kuralları oluştururken biz çocukların fikirlerini alıyoruz. (Fikirlerinin alınması)

Ö3: "Çocukların düşüncelerine saygı duymak gerekir benim algıladığım. Bir evde paylaşım sırasında Onun da fikrini alması gerekiyor Odaların yerleşiminden yapacağımız tasarruflara kadar. Aynı şeyler öğrenciler için de geçerli o sınıfta bir karar alacaksanız çocukların fikirlerini almak zorundasınız onu düşüncelerine saygı duymak zorundasınız. Onun dediklerini yapmak zorunda değilsiniz ama onun fikirlerini önemsememiz gerekiyor. Bu benim için önemli açıkçası." (Görüşlerine saygı duyulması)

Ö16: "...çocuk eğer bazı şeylere katıldığı zaman görüşünün önemsendiğini gördüğü zaman çocuk daha da mutlu olur ve o sorumluluğu üstlenmeye çalışır." (Kendini değerli hisseder)

Tablo 5. Barışçıl Toplanma Teması Üzerine Öğretmenlerden Alınan Kodlar (3. soru)

Kodlar	f(Frekans)	% Yüzde	Katılımcılar
Hoşgörü ortamının oluşturulması	11	55.0	Ö(1,2,3,6,7,8,11,13,15,16,17)
Demokratik ortamın oluşturulması	2	10.0	Ö(4,15)
Sosyal ortamının desteklenmesi	2	10.0	Ö(11,12)
Çocuklar temelde barışçıldır	2	10.0	Ö(10,14)
Fikrim yok	2	10.0	Ö(5,9)
Akranlarıyla bir arada bulunması	1	5.0	Ö7
Toplam	20	100	

Tablo 5'te öğretmenlerin (17 kişi) "Çocukların barışçıl bir şekilde toplanması, sizin için ne ifade ediyor?" sorusuna verdikleri yanıtlar doğrultusunda; hoşgörü ortamının oluşturulması % 55.0 (11 kişi Ö(1,2,3,6,7,8,11,13,15,16,17)), demokratik ortamın oluşturulması % 10.0 (2 kişi Ö(4,15)), sosyal ortamının desteklenmesi % 10.0 (2 kişi Ö(11,12)), çocuklar temelde barışçıldır % 10.0 (2 kişi Ö(10,14)), fikrim yok % 10.0 (2 kişi Ö(5,9)) ve akranlarıyla bir arada bulunması % 5.0 (1 kişi Ö7) barışçıl toplanma temasına ait kodlamalar oluşmuştur.

Ö7: "Yani çocukların arasındaki kim nefret olmaması hepsinin birbirinin arkadaşı olduğunu birbirlerini sevmesi, saygı duyması, yani hoşgörü olması diye düşünüyorum." (Hoşgörü ortamının oluşması)

Ö5: “Bu soruya çok bir şey diyemeyeceğim, diğer soruya geçmek istiyorum.” (Fikrim yok)

Ö11: “Çocukların farklı fikirleri olsa da birbirleriyle konuşarak ortak bir amaca yönelebilirler. Böyle ortamlarda çocuklar daha demokratik daha özgür bir şekilde toplanırlar.” (Demokratik ortamın oluşturulması)

Tablo 6. Dernek Kurabilme Teması Üzerine Öğretmenlerden Alınan Kodlar (Soru 4)

Kodlar	f(Frekans)	% Yüzde	Katılımcılar (Ö)
Eğitimciler kurabilir	6	14.6	Ö(1,4,6,8,12,13)
Çocuğa değer verenler kurabilir	5	12.2	Ö(1,2,3,10,17)
Çocuklar üye olabilir	5	12.2	Ö(6,9,11,14,17)
Çocuklar kurabilir	4	9.8	Ö(6,11,14,15)
Emin değilim	4	9.8	Ö(1,2,3,5)
Çocuk haklarını bilenler kurabilir	3	7.3	Ö(1,6,8)
Ebeveynler kurabilir	3	7.3	Ö(5,9,15)
Ebeveynler üye olabilir	2	4.9	Ö(5,9)
Psikologlar kurabilir	2	4.9	Ö(1,2)
Avukatlar kurabilir	2	4.9	Ö(1,2)
Fikrim yok	2	4.9	Ö(6,7)
UNİCEF kurabilir	1	2.4	Ö6
Gönüllü herkes üye olabilir	1	2.4	Ö7
Herkes kurabilir	1	2.4	Ö13
Toplam	41	100	

Tablo 6’da öğretmenlerin (Kişi17) “Çocuk derneklerini kimler kurabilir, kimler üye olabilirler, bu konudaki fikriniz nedir?” sorusuna verdikleri yanıtlar doğrultusunda; eğitimciler kurabilir % 14.6 (6 kişi Ö(1,4,6,8,12,13)), çocuğa değer verenler kurabilir % 12.2 (5 kişi Ö(1,2,3,10,17)), çocuklar üye olabilir % 12.2 (5 kişi Ö(6,9,11,14,17)), çocuklar kurabilir %9.8 (4 kişi (6,11,14,15)), emin değilim %9.8 (4 kişi Ö(1,2,3,5)), çocuk haklarını bilenler kurabilir % 7.3 (3 kişi Ö(1,,6,8)), ebeveynler kurabilir % 7.3 (3 kişi Ö(5,9,15)), ebeveynler üye olabilir %4.9 (2 kişi Ö(5,9)), psikologlar kurabilir %4.9 (2 kişi Ö(1,2)), avukatlar kurabilir %4.9 (2 kişi Ö(1,2)), fikrim yok %4.9 (2 kişi Ö(6,7)), UNİCEF kurabilir % 2.4 (1 kişi Ö6), gönüllü herkes üye olabilir % 2.4 (1 kişi Ö17) ve herkes kurabilir % 2.4 (1 kişi Ö13) dernek kurabilme temasına bağlı olarak kodları oluşmuştur.

Ö3: “Böyle bir çalışmanın içerisinde hiç bulunmadım mutlaka çocuklara değer veren insanların resmî kurumların var olduğunu biliyorum ama ayrıntılı bilgiye sahip olmadığım için bir şey söyleyemiyorum söyleyecekler hem de yanlış anlaşılabilir.” (Emin değilim).

Ö14: “Yani şöyle okul öncesi dönemin yapamayacağını düşünüyorum ama daha üst kademelerde işte belki 4. sınıftan itibaren artık ortaokuldan itibaren kendileri hem kurabilirler hem kendi istekleriyle üye de olabilirler. Dediğim gibi bizim yaş grubumuzda biraz zor oluyor ama diğer yaş gruplarında hem yönetebilirler hem kurabilirler hem de üye olabilirler diye düşünüyorum.” (Çocuklar üye olabilir-çocuklar

kurabilir).

Tablo 7. Görüşleri İfade Edebilme Teması Üzerine Ebeveynlerden Alınan Kodlar (Soru 1)

Kodlar	f(Frekans)	% Yüzde	Katılımcılar (E)
Görüşlerini ifade edebilmeli	12	40.0	E(1,2,3,4,6,9,12,13,14,15,16)
Aile ortamında desteklenmeli	5	16.6	E(5,8,9,14,15)
Eğitim ortamında desteklenmeli	4	13.4	E(1,5,8,14)
Demokratik ortamlar oluşturulmalı	2	6.6	E(13,15)
Kendini uygun biçimde açabilmeli	2	6.6	E(2,5)
Toplum tarafından baskılanmaktadır	2	6.6	E(6,15)
E-iletişim alanında desteklenmeli	1	3.4	E7
Çocuğa hakkı olduğu anlatılmalı	1	3.4	E12
Özgüveni desteklenmeli	1	3.4	E12
Fikrim yok	1	3.4	E11
Toplam	31	100	

Ebeveynlerin “Çocukların görüşlerini ifade edebilme hakkı, üzerine ne düşünüyorsunuz?” sorusuna verilen yanıtlar doğrultusunda; görüşlerini ifade edebilmeli % 40.0 (12 kişi E(1,2,3,4,6,9,12,13,14,15,16)), aile ortamında desteklenmeli % 16.6 (5 Kişi E(5,8,9,14,15)), eğitim ortamında desteklenmeli %13.4 (4 Kişi E(1,5,8,14)), demokratik ortamlar oluşturulmalı % 6.6 (2 Kişi E(13,15)), kendini uygun bir biçimde açabilmeli % 6.6 (2 Kişi E(2,5)), toplum tarafından baskılanmaktadır % 6.6 (2 Kişi E(6,15)), e iletişim alanında desteklenmeli % 3.4 (1kişi E7), çocuğa hakkı olduğu anlatılmalı % 3.4 (1kişi E12), özgüveni desteklenmeli % 3.4 (1kişi E12)ve fikrim yok %3.4 ((1kişi E11)) kodları oluşmuştur.

E2: “Çocuklar her ortamda görüşlerini ifade etmemelidir.” (Görüşlerini ifade etme)

E14: “Yani aileyle başlayan bir şey çocukların kendilerini ifade edebilmeleri. Ona hak tanınması çocuklar kendini ifade ederken rahat davranırlar ama bunu en çok görüşlerini ifade etmeyi okulda öğreniyorlar.” (Aile tarafından desteklenmeli)

E7: “... çocuklar günümüzde artık sosyal medya üzerinden iletişim kuruyor. Onları çok sınırlamamız onlara haksızlık olacaktır. Kendilerini ifade edebilmeliler bu özgürlüğü onlara tanımalıyız bence. Olumlu bakıyorum yani kısıtlayıcı bir ortamımız yok.”

Tablo 8. Katılım Hakkı Teması Üzerine Ebeveynlerden Alınan Kodlar (Soru 2)

Kodlar	f(Frekans)	% Yüzde	Katılımcılar (E)
Fikirleri alınması	10	29.4	E(1,2,3,5,6,8,9,10,12,13)
Çocuğun üstün yararının sağlanması	7	20.5	E(2,3,4,6,12,13,14)
Her şeye katılabilmesi	5	14.7	E(8,9,10,11,16)
Eğitim hakkı	4	11.8	E(8,9,10,11)
Kendi tercihlerini yapabilmesi	3	8.9	E(1,5,8)

Ailenin çocuğu desteklemesi	2	5.9	E(6,7)
Oyuna katılım hakkı	2	5.9	E(2,11)
Kültürel haklarını kullanabilmesi	1	2.9	E6
Toplam	34	100	

Ebeveynlerin “Çocuğun katılım hakkı vardır” ifadesiyle vurgulanmak istenen ne olabilir?” sorusuna verilen yanıtlar doğrultusunda; fikirlerinin alınması % 29.4 (10 kişi E(1,2,3,5,6,8,9,10,12,13)), çocuğun üstün yararının sağlanması % 20.5 (7 kişi E(2,3,4,6,12,13,14)), her şeye katılabilmesi % 14.7 (5 kişi E(8,9,10,11,16)), eğitim hakkı % 11.8 (4 kişi E(8,9,10,11)), kendi tercihlerini yapabilmesi % 8.9 (3 kişi E(1,5,8)), ailenin çocuğu desteklemesi % 5.9 (2 kişi E(6,7)), oyuna katılım hakkı % 5.9 (2 kişi E(2,11)) ve kültürel haklarını kullanabilmesi % 2.9 (1 kişi E6) kodları katılım hakkı temasına bağlı olarak oluşmuştur.

E5: “*Tabii ki çocuğun katılım hakkı vardır. Her şeyi çocuklar için yapıyoruz çocukların mesela kıyafet olsun etkinlikler olsun falan katılmaya hakkı olması lazım.*” Kendi tercihlerini yapabilmesi

E7: “*Mutlaka vardır da kendini ifade edebilen çocuklar zaten daha çok ilerleyebiliyorlar. Eğer kendini ifade edemiyorsa kendilerini ifade etmeleri için bizzat kendim bile onlara şey veriyorum yani yardımcı oluyoruz yani kendilerini ifade etmek için.*” Aile çocuğu desteklemeli

E11: “*Tabii çocuğun her şeyde katılım hakkı vardır. Okul olabilir, oyun ve ev olabilir, sosyal hayatı olabilir. Bu şekilde her şey yani.*” Her şeye katılabilmesi

Tablo 9. Barışçıl Toplanma Teması Üzerine Ebeveynlerden Alınan Kodlar (Soru 3)

Kodlar	f(Frekans)	% Yüzde	Katılımcılar (E)
Hoşgörü ortamının oluşturulması	8	38.0	E(1,7,8,10,12,13,14,15)
Çocuklar için yararlı	6	28.5	E(1,3,5,6,9,10)
Aileler çocukları desteklemeli	2	9.5	E(2,6)
Akranlarıyla bir arada bulunması	1	4.8	E3
Demokratik ortamın oluşturulması	1	4.8	E4
Çocuklar temelde barışçıldır	1	4.8	E13
Erken yaşta kazandırılmalı	1	4.8	E5
Fikrim yok	1	4.8	E16
Toplam	21	100	

Ebeveynlerin “Çocukların barışçıl bir şekilde toplanması, sizin için ne ifade ediyor?” sorusuna verilen yanıtlar doğrultusunda; Hoşgörü ortamının oluşturulması % 38.0 (8 kişi E(1,7,8,10,12,13,14,15)), çocuklar için yararlı % 28.5 (6 kişi E(1,3,5,6,9,10)), aileler çocukları desteklemeli %9.5 (2 kişi E(2,6)), akranlarıyla bir arada bulunması % 4.8 (1 kişi E3), demokratik ortamın oluşturulması % 4.8 (1 kişi E4), çocuklar temelde barışçıldır % 4.8 (1 kişi E13), erken yaşta kazandırılmalı % 4.8 (1 kişi E5) ve fikrim yok % 4.8 (1 kişi E16) barışçıl toplanma temasına bağlı kodları oluşmuştur.

E10: “Çok güzel bir şey ifade ediyor ortamda daha çok sıcak temas, barışçıl toplanmanın nasıl hoşgörülü bir şey olduğunu öğrenmesi bizim içinde çok iyi bir şey.” (Hoşgörü ortamının oluşması)

E5: “Barışı öğrenmeleri çok iyi bir şey. Oğlum arkadaşları ile oynarken diğerleri kavga ettiği zaman onları ayırmaya çalışıyor ve bu şekilde barışı sağlayarak bir araya gelmeleri daha sağlıklı oluyor. Bunları küçük yaşlarda öğretmemiz daha iyi oluyor.” (Erken yaşta kazandırılmalı)

Tablo 10. Dernek Kurabilme Teması Üzerine Ebeveynlerden Alınan Kodlar (Soru 4)

Kodlar	f(Frekans)	% Yüzde	Katılımcılar
Ebeveynler kurabilir	8	18.7	E(2,5,6,8,12,13,16)
Eğitimciler kurabilir	6	14.0	E(1,8,12,13,15,16)
Çocuğa değer verenler kurabilir	4	9.3	E(7,11,12,15)
Eğitimciler üye olabilir	4	9.3	E(8,12,13,14)
Ebeveynler üye olabilir	4	9.3	E(8,12,13,14)
Fikrim yok	4	9.3	E(3,4,9,10)
Çocuklar kuramaz	3	7.1	E(1,2,6)
Herkes kurabilir	2	4.6	E(14,15)
Herkes üye olabilir	2	4.6	E(14,15)
Emin değilim	2	4.6	E(5,12)
Çocuklar üye olabilir	1	2.3	E16
Çocuklar üye olamaz	1	2.3	E2
Yetişkinler kurabilir	1	2.3	E2
Yetişkinler üye olamaz	1	2.3	E16
Toplam	43	100	

Ebeveynlerin “Çocuk derneklerini kimler kurabilir, kimler üye olabilirler, bu konudaki fikriniz nedir?” sorusuna verilen yanıtlar doğrultusunda; ebeveynler kurabilir % 18.7 (8 kişi E(2,5,6,8,12,13,16)), eğitimciler kurabilir % 14.0 (6 kişi E(1,8,12,13,15,16)), çocuğa değer verenler kurabilir %9.3 (4 kişi E(7,11,12,15)), eğitimciler üye olabilir %9.3 (4 kişi E(8,12,13,14)), ebeveynler üye olabilir %9.3 (4 kişi E(8,12,13,14)), fikrim yok %9.3 (4 kişi E(3,4,9,10)), çocuklar kuramaz % 7.1 (3 kişi E(1,2,6)), herkes kurabilir %4.6 (2 kişi E(14,15)), herkes üye olabilir %4.6 (2 kişi E(14,15)), emin değilim %4.6 (2 kişi E(5,12)), çocuklar üye olabilir % 2.3 (1 kişi E16), çocuklar üye olamaz % 2.3 (1 kişi E2), yetişkinler kurabilir % 2.3 (1 kişi E2) ve yetişkinler üye olamaz % 2.3 (1 kişi E16), dernek kurma temasına bağlı olarak kodlar oluşmuştur.

E13: “Bu konuda uzman kişiler olabilir, anneler olabilir, çocuğunu annesiz büyüten babalar olabilir, tecrübeli insanların bu konuda aksiyon alabilmesi gerekir diye düşünüyorum. Üye olanlarda yine kuran ailelerin dışında yine kendileri de olabilir ailelerdir yine.” (Ebeveynler kurabilir)

E14: “Yani mesela şöyle bir şey olabilir çocuk derneklerini kuranlar, dernek kurucu olmak için

herhâlde çok da böyle nasıl siyasi ya da branşı olmasın gerek yok. Dernek kurmak için sadece şu görev için toplanmak istiyoruz deyip yasal şeylerini de karşıladıktan sonra çok da birinin şey yapmasına gerek olmadığını düşünüyorum. Herkesin kurup üye olabileceği kanısındayım.” (Herkes kurabilir)

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmanın amacı öğretmenlerin ve ebeveynlerin çocukların dernek kurma hakkı ve barışçıl bir şekilde toplanma hakkı üzerine bilinç düzeylerini incelemektir. Bu doğrultta öğretmenlerle ve ebeveynlerle görüşmeler yapılmış bunun sonucunda bazı sonuçlara ulaşılmıştır.

Görüşmede, “Çocukların görüşlerini ifade edebilme hakkı üzerine ne düşünüyorsunuz?” sorusuna yönelik verilen cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin de ebeveynlerin de “görüşlerini ifade edebilmelidir” kodu daha sık vurguları görülürken; öğretmenler bu temanın ardından sırasıyla “eğitim ortamında desteklenmeli” ve “özgüveni desteklenmeli” temalarını, ebeveynler ise sırasıyla “aile ortamında desteklenmeli” ve “eğitim ortamında desteklenmeli” kodları vurgulamışlardır. Bu bulgudan hareketle katılımcıların çoğunluğunun çocukların görüşlerini ifade edebilmesi noktasında Çocuk Hakları Sözleşmesine uygun bir düşüncede oldukları söylenebilir. Benzer şekilde Kozikoğlu (2019) okul öncesi öğretmenlerinin, çocukların sahip oldukları haklara ve bu haklardan biri olan katılım hakkına ilişkin görüşlerini incelemeye yönelik olarak yaptığı çalışmasında okul öncesi öğretmenlerinin çocukların görüşlerini serbestçe ifade etmeleri üzerinde durduğu sonucuna ulaşmıştır. Dinç (2015) de 5-6 yaşlarındaki çocuklara sahip olan ebeveynlerin çocuk hakları ile ilgili sahip oldukları görüşleri ve çocuk haklarıyla ilgili eğitimde ve uygulamalarda karşılaştıkları sorunları ortaya çıkarmak için yürüttüğü çalışmasında ebeveynlerin birçoğunun genellikle çocukların görüşlerini ifade etme hakkını vurguladıklarını ifade etmektedir. Deb ve Mathews (2012) Hintli ebeveynlerin ve öğretmenlerin çocuk haklarına ilişkin tutumlarını, çocuk haklarına ilişkin bilgi düzeylerini ve çocuk hakların uygulanma durumlarını inceledikleri araştırmalarında ise bu çalışmanın sonuçlarından farklı olarak ebeveynlerin genellikle çocukların ifade özgürlüğüne sahip olmaması gerektiğini ifade ettiği sonucuna ulaşmıştır. Yapılan bu çalışmada öğretmenlerin ve ebeveynlerin çocuklar için “eğitim ortamında desteklenmeli” teması üzerinde de sıkça durdukları görülmektedir. Yapılan çalışmalarda (Dinç, 2015; Kozikoğlu, 2019; Uçuş ve Şahin, 2012) çocukların çocuk hakları üzerine eğitim almaları gerektiği yönündedir. Aynı şekilde Işıkcı (2015)’in çocuk haklarına yönelik çocuklarla yaptığı çalışmaya katılan çocuklar, görüşlerini rahatça ifade edebilecekleri ortamlara ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir.

“Çocuğun katılım hakkı vardır” ifadesiyle vurgulanmak istenen ne olabilir? sorusuna yönelik cevaplar incelendiğinde öğretmenlerin ve ebeveynlerin çocukların katılım hakkıyla ilgili genellikle olumlu görüşlere sahip olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin çocuğun katılım hakkı vardır ifadesi üzerine görüşlerin en çok “fikirlerinin alınması, oyuna katılım hakkı, kendi tercihlerini yapabilmesi, her şeye katılabilmesi” kodları üzerine olduğu görülmektedir. Cinsiyet değişkenine göre öğretmenler incelendiğinde “oyuna katılma hakkı ve her şeye katılabilmesi” kodlarının sadece kadın öğretmenler, ebeveynler incelendiğinde ise “oyuna katılma hakkının” sadece kadın ebeveynler tarafından vurgulandığına ulaşılmaktadır. Kadın öğretmenlerin ve kadın ebeveynlerin erkek öğretmenlere ve erkek ebeveynlere bakarak daha fazla kod üzerinde

durmalarından yola çıkılarak çocuklara sağlayacakları katılım hakkının da fazla olacağı düşünülmektedir. Ebeveynlerin bu soruya yönelik verdikleri cevaplarda ise “fikirlerinin alınması, çocuğun üstün yararının sağlanması, her şeye katılabilmesi” kodlarına yoğunlaştıkları görülmektedir. Alanyazında öğretmenlerle, ebeveynlerle ve öğretmen adaylarıyla yürütülmüş birçok çalışmada (Bae, 2009; Dinç, 2015; Erbay, 2013; Faiz ve Kamer, 2017; Hareket ve Gülhan, 2017; Gür, 2019; Kor, 2013; MEB, 2013; Sheridan ve Samuelsson, 2001; Şahin ve Polat, 2012; Yüksel ve Yazıcı, 2019) da çocukların katılım hakkı üzerinde durulduğu görülmektedir. Fidan ve Özaydın, (2019) ilköğretim öğrencilerinin ebeveynlerinin çocuk haklarına ilişkin algılarını incelediği çalışmada ebeveynlerin katılım hakkı ile ilgili en fazla düşünce ve fikirlerini ifade edebilme hakkı üzerinde görüş bildirdikleri ve katılım hakkını düşünce özgürlüğüyle bağdaştırarak ifade ettiklerine ulaşılmıştır. Kozikoğlu (2019) da öğretmenlerin katılım hakkına ilişkin çocukların fikirlerini ifade etmeleri ve kendileri ile ilgili karar verebilme temalarına yoğunlaştığı sonucuna ulaşmıştır. Ebeveynlerin en çok vurguladığı “çocuğun üstün yararının sağlanması kodunun ise öğretmenler tarafından en çok vurgulanan kodlar arasında olmaması dikkat çekicidir. Çocuk Hakları Sözleşmesinin en önemli maddelerinden biri de çocuğun yüksek yararının sağlanmasına öncelik verilmesidir. Çocukla ilgili her konuda çocuğun yararına uygun işlemlerin yürütülmesi her durumda güvenliğinin sağlanmasını ve hukuksal olarak korunmasını içermektedir (BMÇHK, 2009; Washington, 2010). Gür (2019) ebeveynlerin, öğretmenlerin ve yöneticilerin çocuk haklarıyla ilgili görüşlerini ve uygulamalarını incelediği çalışmada öğretmenler ve yöneticilerin çocuğun yüksek yararının gözetilmesi, ayrımcılığın önlenmesi, bireysel farklılıklar, istismar ve şiddetten hiç söz etmediklerini vurgulamaktadır. Dinç (2015) de araştırmasında benzer şekilde ebeveynlerin çocuğun yüksek yararının gözetilmesi ayrımcılığın önlenmesi şiddet ve ihmal konularına değinmediği sonucuna ulaşmıştır. Ebeveynlerin en çok vurguladığı temalardan biri olan “her şeye katılabilmesi” kodunun öğretmenler tarafından daha az vurgulanan kodlamalar arasında olduğu görülmektedir. Topcuoğlu (2019) göçmen çocukların katılım haklarına yönelik yaptığı çalışmada çocukların her şeye katılım sağlamalarının çocuk haklarının hayata geçirilerek toplumsal olarak benimsenmesinde rol oynadığını belirtmektedir. Öğretmenlerin çocuğun katılım hakkı vardır ifadesi üzerine görüşlerin en az “kendini değerli hissetmesi, görüşlerine saygı duyması, toplum baskısı altında olması” ile ilgili kodlamalardan söz ettiği görülmektedir. Lake (2011) ilköğretim öğrencilerinin çocuk haklarını nasıl algıladıklarından yola çıkarak çocuk haklarına verdikleri önemi incelemeye yönelik yaptığı çalışmada çocukların toplum baskısı altında kalarak görüşlerini ifade etme haklarının sınırlandırıldığını ve yetişkinlerin yaptıkları bu sınırlandırmanın farkına varmaları gerektiğini ifade ettikleri sonucuna ulaşmıştır. Ebeveynlerin görüşlerinin ise en az “ailenin çocuğu desteklemesi, oyuna katılım hakkı, kültürel haklarını kullanabilmesi” kodlarına yoğunlaştıkları görülmektedir. Akyol (2020) ve Canbulut (2014) yapmış oldukları çalışmalarda bu çalışmanın aksine ebeveynlerin çocukların katılım hakkı ile ilgili aile içinde desteklenmeleri ve cesaretlendirilmeleri gerektiği konusunu sıklıkla vurguladıkları görülmektedir. “Oyuna katılım hakkı” öğretmenler tarafından en çok vurgulanan kodlar arasında iken ebeveynler tarafından en az vurgulanan temalar arasında olması dikkat çekicidir. Ebeveynlerin oyuna katılım hakkını yeterince vurgulamamalarının sebebinin oyunun çocuğa sağlayacağı yararların bilinmemelerinden ve oyunun sadece eğlenme aracı olarak görülmesinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir (Erbay ve Durmuşoğlu

Saltalı, 2012; Serbest, 2015). Alanyazındaki birçok çalışmada (Aksoy ve Çiftçi Dere, 2014; Akyüz, 2018; Avcı ve Akar-Gencer, 2017; Uçuş ve Şahin 2012) da çocukların oyuna katılım hakkının araştırmaya katılanlar tarafından yüksek oranda kabul edildiği ve çocukların en fazla katılım sağlayabilecekleri hak olarak nitelendirdikleri görülmektedir. Çünkü oyun çocuğun gelişiminin vazgeçilmez bir parçasıdır ve çocuğun temel hakları arasında tanımlanmaktadır (BMÇHK, 2009). Araştırmaya katılan öğretmenler ve ebeveynler tarafından çocukların katılım hakkına ilişkin çocukların barışçıl bir şekilde toplanması ve çocuk dernekleri kurarak derneklere üye olmalarıyla ilgili herhangi bir görüş bildirmedikleri görülmektedir. Benzer şekilde Uçuş (2009) ve Fidan ve Özyayın (2019) yapmış oldukları çalışmalarda katılım hakkı içerisinde çocukların barışçıl bir şekilde toplanmalarından ve dernek kurmalarından söz edilmediği sonucuna ulaşmışlardır. Bunun sebebi ise çocukların barışçıl bir şekilde toplanması ve çocuk dernekleri kurarak üye olabilecekleri hakkında herhangi bir bilgiye sahip olmadıkları düşünülmektedir.

Çocukların barışçıl bir şekilde toplanması, sizin için ne ifade ediyor? sorusuna yönelik cevaplar incelendiğinde öğrenmelerin ve ebeveynlerin öğretmenlerin ve ebeveynlerin “hoşgörü ortamının oluşturulması” koduna yoğunlaşmaları, öğretmenlerin ve ebeveynlerin bireysel farklılıklara saygı duyarak ayrımcılığa karşı olduklarını göstermektedir. Uçuş ve Şahin (2012) ve Fidan ve Özyayın (2019) çalışmalarında dil, din, ırk gibi ayrımcılığa neden olacak unsurlardan sıyrılarak hiçbir ayrıcalıkta bulunmadan, saygı ve eşitliğin hâkim olduğu hoşgörülü bir ortamın oluşturulmasının gerekliliği üzerinde durmaktadırlar. Öğretmenler ve ebeveynlerle yapılan bazı çalışmalarda ise bireysel farklılıklar, saygı, sevgi, hoşgörü, gibi değerlere hiç yer verilmediğine rastlanmaktadır (Dinç, 2015; Gür, 2019). Öğretmenlerin çocukların barışçıl bir şekilde toplanması ifadesi üzerine sahip oldukları görüşlerin en az “akranlarıyla bir arada bulunması” temasından söz ettiği görülmektedir. Ebeveynlerin görüşlerinin ise en az “akranlarıyla bir arada bulunması, demokratik ortamın oluşturulması, çocuklar temelde barışçıldır, erken yaşta kazandırılmalı ve fikrim yok” kodlarından söz ettikleri sonucuna ulaşmaktadır. Öğretmenlerin ebeveynlere göre demokratik ortamın oluşturulması kodunu daha çok vurguladıkları görülmektedir. Çocuklara demokratik bir ortam oluşturulması demokrasi kültürünün benimsenmesine katkı sağlamaktadır (Kozikoğlu, 2019). Demokrasi bilincinin gelişmesi çocukların katılım hakkının uygulanmasında artışa neden olacaktır. Böylece çocukların barışçıl bir şekilde toplanarak haklarını korumak ve geliştirmek amacıyla dernekler kurup, üye olacakları demokratik bir ortam sağlanacaktır.

Çocuk derneklerini kimler kurabilir, kimler üye olabilirler, bu konudaki fikriniz nedir? sorusuna öğretmenlerin ve ebeveynlerin en çok üzerinde ortak görüş bildirerek yoğunlaştıkları temaların “eğitimciler kurabilir ve çocuğa değer verenler kurabilir” temaları olduğu görülmektedir. “Çocuğa değer verenler kurabilir” kodu sadece kadın öğretmenler tarafından vurgulanmaktadır. “Çocuğa değer verenler” kodu altında ebeveynlerin cevapları incelendiğinde öğretmenlerle benzer bir şekilde sadece kadın ebeveynlerin bu temaya yönelik görüş bildirdiğine ulaşılmaktadır. “Ebeveynler kurabilir” teması ebeveynlerin üzerinde en çok durduğu kod iken öğretmenler tarafından çok fazla vurgulanmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Öğretmenlerin çocuk derneklerini kimler kurabilir, kimler üye olabilir konusundaki görüşleri en az “UNICEF kurabilir, gönüllü herkes üye olabilir, herkes kurabilir” kodları üzerinde durduğu

görülmektedir. Ebeveynlerin görüşlerinin ise “çocuklar üye olabilir, çocuklar üye olamaz, yetişkinler kurabilir, yetişkinler üye olamaz” kodları olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Öğretmenler çocukların çocuk derneklerini kurabileceklerini ve üye olabileceklerini sıklıkla belirtirken az sayıda ebeveyn çocukların çocuk derneklerini kurabilecekleri ve üye olabileceklerini belirtmektedir. Ayrıca bazı ebeveynlerin çocukların çocuk derneklerini kuramayacaklarını ve bu derneklere üye olamayacaklarını ifade ettikleri görülmektedir. Ancak dernekler kanunu madde 3 uyarınca çocuk derneklerinin kuruluşu ve üyeliği incelendiğinde çocuk derneklerini on sekiz yaşından büyük kişilerin kuramayacağı ve üye olamayacağı bilgisine ulaşılmaktadır (TBM, 2004). Ebeveynler tarafından sadece bir kişinin “yetişkinler üye olamaz” temasını belirtmesi bulgular arasında dikkat çekmektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda çocukların dernek kurma hakkı üzerine öğretmenlerin ve ebeveynlerin yeterli bilgiye sahip olmadıkları sonucuna ulaşılmaktadır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi 15. maddede çocukların barışçıl bir şekilde toplanması ve dernek kurma hakkı düzenlenmiştir. Bu hakların sözleşme hükümlerince yetişkinlere ve çocuklara öğretilmesi gerektiği taahhüt edilmektedir (BMÇH, 2009).

Ebeveynlerin çocuk hakları konusunda bilgilendirilmesi, çocuk hakları eğitiminin ailede başlanmasından dolayı büyük önem taşımaktadır (Erbay, 2013). Aileden elde ettiği birikimle bu hakları içselleştirerek okula başlayacak olan çocuk daha sonra çocuk hakları eğitimine ve uygulamalarına okulda devam edecektir. Bundan dolayı çocuk hakları konusunda aile kadar önemli rol oynayan diğer bir etken olan öğretmenlerinde çocuk hakları öğretiminde ve uygulamalarında etkili olabilmeleri çocuk hakları konusundaki bilgi düzeyleri ve öğretim becerileri ile bağlantılıdır (Kozikoğlu, 2019; Uçuş ve Şahin, 2012). Bundan dolayı öğretmenlere ve ebeveynlere çocuk hakları konusunda gerekli eğitimin verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Alanyazında da öğretmenlerin ve ebeveynlerin çocuk hakları konusunda bilinçlendirilmeleri gerektiğini vurgulayan çalışmalar (Akyol, 2020; Dinç, 2015; Kozikoğlu, 2019; Uçuş ve Şahin, 2012; Washington, 2010) bulunmaktadır. Washington (2010) çalışmasında ebeveynlere çocuk haklarıyla ilgili bir eğitim programı uygulamıştır ve uygulanan program sonucunda ailelerin çocuk hakları konusunda farkındalıklarda artış sağlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Covell ve Howe (1999)'da yapmış olduğu çalışmada okulda çocuk hakları eğitimi alan çocukların almayan çocuklara göre çocuk haklarını daha çok içselleştirdikleri ve başkalarının haklarına daha fazla saygı gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Okullarda uygulanan eğitim programları incelendiğinde çocuk hakları içerisinde yer alan korunma hakkı, dernek kurma ve barışçıl bir şekilde toplanma özgürlükleri, sömürü ve istismarla ilgili yeterli içerik olmadığına ulaşılmaktadır (Uçuş, 2009). Uçuş ve Şahin (2012) çocuk hakları sözleşmesinin okullarda uygulanma derecesini belirlemek amacıyla öğretmenlerle ve okul yöneticileriyle yapmış olduğu çalışma sonucunda öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin çocuk haklarına, programda yer aldığı kadar değindiklerinin sonucuna ulaşılmıştır. Bu yönüyle yapılan bu çalışmada da öğretmenler ve ebeveynlerin çocukların dernek kurma ve barışçıl bir şekilde toplanma hakkı üzerinde yeterli bilgi düzeyine sahip olmadıkları sonucuna ulaşılmış ve bu sonuç yapılan diğer çalışmalarla (Uçuş, 2009; Uçuş ve Şahin, 2012) benzerlik göstermiştir.

Sonuç olarak çalışmaya katılan öğretmenlerin ve ebeveynlerin; (1) çocukların görüşlerini ifade edebilmeleri konusunda yeterli oldukları, (2) çocukların katılım

hakları konusunda yeterli oldukları, (3) çocukların barışçıl bir şekilde toplanması noktasında destek verdiklerini fakat bu destek konusunda pratikte aktif olmadıkları, (4), çocukların dernek kurma ve derneklere üye olması noktasında yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmüştür.

Bu sonuçlardan hareketle; öğretmenlere ve ebeveynlere çocuk hakları ile ilgili eğitim verilmesinin öğretmenlerin ve ebeveynlerin çocuk hakları konusunda bilgilenmesini sağlayacağı ve çocuk haklarıyla ilgili uygulamaları arttıracığı düşünülmektedir. Öğretmenlerin ve ebeveynlerin çocuk hakları konusunda bilinçlenmeleri çocukların da kendi hakları üzerinde bilinçlerini arttıracaktır. Çocuk hakları hususunda yapılan teorik çalışmaların yanında pratiğe yönelik (projeler, atölyeler) çalışmaların da yapılmasının çocuk haklarını toplum tarafından daha sağlıklı bir biçimde algılanmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından eğitim kurumlarında görevli personellere çocukların dernek kurması konusunda eğitim verilir, teşvik edici politikalar belirlemesinin çocuklar açısından yararlı olacağı düşünülmektedir. Öğretmenlerin kendilerini çocuk hakları konusunda bilinçlendirip aile katılımlı etkinlikler düzenlemeleri ebeveyn-çocuk ilişkileri açısından yararlı olacağı öngörülmektedir. Konuyla ilgili araştırmacılar, dernek kurmuş çocukların ebeveynlerinin veya öğretmenlerinin katılım hakkı üzerine görüşlerinin neler olduğu incelenebilirler.

Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. *(Şırnak Üniversitesi Etik Kurulu Başkanlığının 26.05.2022 Tarih , 2022/86 Nolu kararı ile Etik Kurul Kararı alınmıştır.)
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Ithenticate
Etik Bildirim	itobiad@itobiad.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Yazar Katkıları	Çalışmanın Tasarlanması: 1. Yazar (%30), 2. Yazar (%35), 3. Yazar (%35) Veri Toplanması: 1. Yazar (%30), 2. Yazar (%35), 3. Yazar (%35) Veri Analizi: 1. Yazar (%30), 2. Yazar (%35), 3. Yazar (%35) Makalenin Yazımı: 1. Yazar (%30), 2. Yazar (%35), 3. Yazar (%35) Makale Gönderimi ve Revizyonu: 1. Yazar (%40), 2. Yazar (%30), 3. Yazar (%30)

Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. *(Ethics Committee Decision was taken with the decision of Şırnak University Ethics Committee dated 26.05.2022 and numbered 2022/86.)
Plagiarism Checks	Yes - Ithenticate
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	itobiad@itobiad.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Author Contributions	Design of Study: 1. Author (%33), 2. Author (%35), 3. Author (%35) Data Acquisition: 1. Author (%33), 2. Author (%35), 3. Author (%35) Data Analysis: 1. Author (%33), 2. Author (%35), 3. Author (%35) Writing up: 1. Author (%33), 2. Author (%35), 3. Author (%35) Submission and Revision: 1. Author (%40), 2. Author (%30), 3. Author (%30)

Kaynakça / References

- Akın, İ. (1966). Dernek kurma özgürlüğü. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 32(2-4), 474-486. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/96334>
- Akyol, T. (2020). Anne babaların çocukların katılım hakkına yönelik görüşleri. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(Ek), 331-346. <https://dergipark.org.tr/en/pub/gumus/issue/59344/838418>
- Aksoy, A., ve Çifçi Dere, H. (2014). *Erken çocukluk döneminde oyun*. Ankara: Pegem.
- Akyüz, E. (2018). *Çocuk hukuku-çocukların hakları ve korunması* (6. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Aries, P. (1962). *Centuries of childhood-A social history of family life*. (R. Baldick, Çev.) New York, U.S.D: Alfred A.
- Arslan, Ç. (2019). *Çocuğu ortaokula devam eden ebeveynlerin çocuk haklarına ilişkin tutumlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Van Yüçüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Avcı, N., & Akar-Gençer, A. (2017). Ebeveynlerin gözünden çocuğun kendi yaşamına katılma hakkı. *Journal of International Social Research*, 10(53), 546-546 <https://atif.sobiad.com/index.jsp?modul=makale-goruntule&id=PpRpmHQBu-adCBSEUGli>
- Ayhan, M ve Tuğluk, M.N. (2021). *Çocuk hakları programının ebeveynlerin çocuk hakları tutumuna olan etkisi*. The Journal of Academic Social Sciences, 9(115), 365-384. doi: [10.29228/ASOS.49676](https://doi.org/10.29228/ASOS.49676)
- Bae, B. (2009). Children's right to participate – challenges in everyday interactions. *European Early Childhood Education Research Journal*, 17(3), 391-406. <https://doi.org/10.1080/13502930903101594>
- Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenilirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1), 23-28. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/753041>
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2018). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (25. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Canbulut, T. (2015). Türkiye'de çocukların katılım hakkı üzerine bir derleme. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 1(2), 85-94. doi:10.17681/hsp.73252
- Church, A., ve Bateman, A. (2019). Children's right to participate: How can teachers extend child-initiated learning sequences? *International Journal of Early Childhood*. 51, 265-281. <https://doi.org/10.1007/s13158-019-00250-7>
- Correia, N., Camilo, C., Aguiar, C., ve Amarob, F. (2019). Children's right to participate in early childhood education settings: A systematic review. *Children and Youth Services Review*. 100, 76-88. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.02.031>
- Covel, K., ve Howe, R. B. (1999). The impact of children's rights education: A Canadian study. *International Journal of Children's Rights*, 7(2), 171-183. <https://doi.org/10.1163/15718189920494327>

Creswell, J. W. (2017). *Araştırma deseni: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları* (G. Hacıömeroğlu, Çev., s. 215-240). Ankara: Eğiten Kitap.

Deb, S., ve Mathews, B. (2012). Children's rights in india:Parents' and teachers' attitudes, knowledge and perceptions. *International Journal of Children's Rights*, 241-264. <https://doi.org/10.1163/157181811X616022>

Dinç, B. (2015). Okulöncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların ebeveynlerinin çocuk hakları eğitimi konusundaki görüşleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 7-25. doi:10.14689/issn.2148-2624.1.3c1s1m

Erbay, F., ve Durmuşoğlu Saltalı, N. (2012). Altı yaş çocuklarının günlük yaşantılarında oyunun yeri ve annelerin oyun algısı. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2), 249-264. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1491847>

Erbay, E. (2013). Çocukların katılım hakkı üzerine bir Türkiye değerlendirmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 38-54. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/92695>

Erbay, E. (2019). *Çocuk hakları* (2. baskı). İstanbul: Yeniinsan Yayınevi.

Faiz, M., ve Kamer, S. T. (2017). Prospective teachers' opinions concerning children's rights. *Journal of Education and Learning*, 6(3), 118-128. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1139191.pdf>

Hareket, E., ve Gülhan, M. (2017). Perceptions of students in primary education department related to children's rights: A comparative investigation. *Journal of Education and Learning*, 6(2), 41-52. <https://doi.org/10.5539/jel.v6n2p41>

Heywood, C. (2003). *Baba bana top at! : Batıda çocukluğun tarihi*. (E. Hoşsucu, Çev.) İstanbul: Kitap Yayınevi.

İşıkcı, Y. M. (2015). *Çocuk gözüyle Türkiyede çocuk hakları sorunu*. Ankara: Hegem Yayınları.

Kor, K. (2013). *Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk hakları konusundaki görüşlerini belirlemesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.

Koziklioğlu, İ. (2018). Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk hakları ve çocuk katılım hakkına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 7(4), 408-427. <http://dx.doi.org/10.24130/eccd-jecs.1967201932166>

Kozikoğlu, İ. (2019). Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk hakları ve çocuk katılım hakkına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 380-405. <https://doi.org/10.24130/eccd-jecs.1967201932166>

Lake, K. (2011). Character education from a children's right perspective an examination of elementary students' perspectives and experiences. *International Journal of Children's Rights*, 19, 679-690. <http://dx.doi.org/10.1163/157181811X547281>

Matthews, G. B. (2000). *Çocukluk felsefesi*. (E. Çakmak, Çev.) İstanbul: Gendaş Yayınları.

Merey, Z. (2018). Çocuk hakları. Çocuk haklarının tarihsel gelişimi. Z. Merey (Edt.). (s. 72-86). Ankara: Pegem Akademi.

MEB. (2013). *Okul öncesi eğitim programı*. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=652>

Özkan-Kunduracı, H.K., ve Tozduman-Yaralı, K. (2021). Türkiye’de Çocuklara Yönelik Sivil Toplum Kuruluşları: Dernekler. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 75-87 [10.51725/etad.853822](https://doi.org/10.51725/etad.853822)

Postman, N. (1995). *Çocukluğun yok oluşu*. İstanbul: İmge Kitapevi.

Taşkın, P., & Karaman-Kepenekci, Y. (2009, May). Demokratik Katılıma Bir Örnek: Çocukların Dernek Kurma Özgürlüğü. 1st International European Union, Democracy, Citizenship and Citizenship Education Symposium.

TBMM. (2004). *Dernekler kanunu*. Ankara: TBMM. 04 12, 2022 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5253.pdf>

Topçuoğlu, R. A. (2019). Türkiye’de Göçmen Çocukların Katılım Hakkı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 408-430. <http://dx.doi.org/10.15869/itobiad.468025>

Serbest, S. (2015). 9-13 Yaş çocuklarının dinlenme, serbest zaman geçirme, oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma haklarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Sheridan, S., ve Samuelsson, I. P. (2001). Children’s conceptions of participation and influence in pre-school:A perspective on pedagogical quality. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 2(2), 169-194. <http://dx.doi.org/10.2304/ciec.2001.2.2.4>

Seggie, F. N., ve Bayyurt, Y. (2017). *Nitel Araştırma: Yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımları* (2. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Sezen, İ. (2005). *Çocuklar dernek kurdu*. İstanbul. Mayıs 10, 2022 tarihinde <https://m.bianet.org/bianet/cocuk/57384-cocuklar-dernek-kurdu>

Sönmez, T. D. (2008). Dernek kurma özgürlüğünün içeriği ve gelişim süreci üzerine karşılaştırmalı bir inceleme. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(1), 1-58. <http://hdl.handle.net/20.500.12397/5346>

Stearns, P. N. (2018). *Çocukluğun tarihi* (1. b.). (M. Demir, Dü., H. Dikmen, ve B. Uçar, Çev.) İstanbul: Dedalus Kitap.

Şahin, S., ve Polat , O. (2012). Türkiye’de ve dünyadaki gelişmiş ülkelerde çocuk katılım hakkı algısının ve uygulamalarının karşılaştırılması. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 275-282. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/85277>

Uçuş, Ş. (2009). *Çocuk hakları sözleşmesi’nin ilköğretim programlarındaki yeri ve sözleşme’ye yönelik öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Uçuş, Ş., ve Şahin, A. E. (2012). Çocuk hakları sözleşmesi’ne yönelik öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin görüşleri. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* , 25-41. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/399486>

Uçuş, Ş. (2013). *Çocuk hakları eğitimi programının hazırlanması ve değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

UN. (1959). *Declaration of the rights of the child*. New York: The Circumcision Reference Library. <http://www.cirp.org/library/ethics/UN-declaration/>

UN. (1989, Kasım 20). *Convention on the rights of the child*. Aralık 2020 tarihinde UN Documents: Gathering a Body of Global Agreements.

UNİCEF UK. (2021). *The Right to Participation*. NİSAN 08, 2022 tarihinde UNICEF UNITED KINGDOM: <https://www.unicef.org.uk/rights-respecting-schools/the-right-to>

Washington, F. (2010). *5-6 yaş grubu çocuklarına uygulanan aile katılımlı çocuk hakları eğitimini programının etkililiğinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Woodhead, M. (2010). *A Handbook of children and young peoples participation*. (B. P. Smith, ve N. Thomas, Dü) New York: Roudledge.

Yüksel, B., ve Yazıcı, Z. (2019). Öğretmen adaylarının çocuk katılım hakkına ilişkin farkındalıklarının değerlendirilmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 457-477. <https://doi.org/10.24130/eccd-jecs.1967201932169>